

Schimbare și adaptare în satul românesc în contextul dezvoltării durabile / Transformation and adaptation in the Romanian village in the context of sustainable development

Simona-Rodica Șoldan (1)

(1) doctorand, Școala Doctorală de Urbanism, Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București, România

Abstract. *The approach of the topic is motivated by its importance and time relevance, both sustainable development and rural development through the revitalization and regeneration of the village as the main component of rural space being topics widely debated in European strategies and policies and outlined in requirements whose fulfillment, in our country, is questionable because actions to be implemented remain local. The study emphasizes the role of sustainable development in the transformation of the Romanian village, having as its main concern the present and future needs of village inhabitants, needs that must be ensured in harmony with the environment in order to preserve its capacity to support human activity. For a better understanding of the relationship with rurality, I pointed out some landmarks of the historical evolution of the Romanian village that help sketch the rural way of life from the perspective of historical transformations.*

Key words: sustainable development, rural area, rural development, Romanian village evolution

1. Introducere

Zona rurală nu trebuie privită doar ca o problemă, ci ca o oportunitate. O oportunitate pentru stoparea declinului ecosistemelor și al biodiversității, care reprezintă o amenințare la adresa bunăstării și a perspectivelor noastre de creștere durabilă. Cu atât mai mult cu cât dezvoltarea durabilă, cu accent pe dimensiunea sa ecologică, reprezintă singura soluție pentru o evoluție echilibrată a teritoriilor. Dezvoltarea rurală trebuie privită ca factor de competitivitate teritorială în vederea reducerii disparităților regionale. Această dezvoltare nu se poate realiza, fără un rural sănatos, echilibrat și incluziv, fără măsuri eficiente pentru tratarea problemelor cu care se confruntă astăzi componenta lui principală - satul. Nu putem să vorbim de dezvoltarea sustenabilă a orașelor, a urbanului și să ignorăm ruralul - baza, pilonul, începutul a ceea ce astăzi numim urban. Zonele rurale ar trebui să reprezinte vectori ai schimbării, iar acest lucru este posibil printr-un principiu fundamental de lucru - o planificare integrată a dezvoltării acestor zone cu integrarea de bune practici în domeniul planificării. Dacă pentru zonele urbane integrarea bunelor practici în materie de dezvoltare durabilă se referă la: „proiecte de mobilitate durabilă, în locul investițiilor anacronice în infrastructură, care favorizează traficul auto, dezvoltarea inteligentă și controlul densității, în locul lipsei controlului asupra expansiunii urbane, neglijarea revalorificării terenurilor industriale abandonate sau atenția acordată inegalităților intraurbane”¹, putem sublinia importanța promovării practicilor de planificare integrată a dezvoltării și în zonele rurale.

În era tehnologiei avansate, a soluțiilor inteligente, în era în care totul în jurul nostru devine „smart”, satul a rămas la periferia „operei” de modernizare, cu intervenții punctuale în sensul modernizării forțate: proiecte punctuale de conectare la utilități, proiecte de infrastructură locale, izolate, fără o politică de coeziune axată pe zone funcționale și pe

¹ Bădescu 2013

legături inovatoare între zonele urbane și zonele rurale. Viziunea dezvoltării eco-durabile trebuie să fie „viitorul” la scară teritorială mare (regională, națională), plecând de la identificarea nevoilor locale pentru fiecare zonă în parte, cu specificul ei, cu îmbinarea tradiției cu modernul, cu integrarea tehnologiei în acord cu mediul, toate acestea sub cupola „eco” – eco-mobilitate, eco-agricultură, eco-construcții etc.

Dezvoltarea spațiului rural se bazează pe conceptul dezvoltării durabile, pe extinderea și diversificarea economiei din aceste zone, dar fără a afecta în mod ireversibil componenta de mediu, ci dimpotrivă, presupune o dezvoltare și o îmbinare armonioasă între resursele naturale și componenta economică rurală.

2. Repere ale evoluției satului românesc în secolele al XX-lea și al XXI-lea

„Relația românilor cu ruralitatea oscilează între idilă și prejudecată cruntă, între nostalgie și rejectare, toate raportate însă la un teritoriu a cărui puritate rurală nu mai există (asta în caz că a existat vreodată). Discursul identitar bazat pe sat și natură s-a construit la începuturile perioadei moderne și, de fapt, până tarziu în secolul al XX-lea. Pe atunci lumea românească era mai ales rurală, și natura neatinsă prezentă din belșug; între timp aceste teritorii s-au schimbat în mod fundamental. Regimul totalitar nu s-a războit doar cu satul și cu țăranii, prin colectivizări, presiuni culturale ideologice, industrializare și urbanizare forțată, ci și cu natura, agresiunile asupra mediului, culminând cu delirantele proiecte de reconstruire a reliefului din anii '80.”²

Despre satul românesc există o multitudine de studii și scrieri de diferite naturi și cu un grad mai mare sau mai mic de precizie și intensitate. Intenția nu este de a face o sinteză a acestora și nici de a trata într-o manieră exhaustivă subiectul. Interesează, pe de o parte etapele esențiale ale evoluției principalei forme de așezare rurală și, în principal, cele din istoria recentă a acesteia pentru o pricepere mai bună a stării ei actuale și pe de altă parte ne interesează să înțelegem că satul nu poate să rămână neschimbat, că perspectiva idilică care îl privește ca pe un spațiu al tradițiilor nu mai este de actualitate pentru că satul se transformă odată cu vremurile, odată cu tendința spre progres și bunăstare. Nu întâmplător etapele pe care le-a strabatut cronologic spațiul rural sunt direct legate de evoluția economică a societății.³

Cum și în ce manieră va avea loc această transformare este datoria noastră, a tuturor iubitorilor de „la țară” să înțelegem, să sprijinim și să dezvoltăm cadrul propice de evoluție cu păstrarea pe cât posibil a „sentimentului comunitar”.

În demersurile în modernizarea ruralului în România, evoluțiile înregistrate descriu un parcurs sinuos, determinat de lipsa unei strategii clare în ceea ce privește programele și politicile destinate zonelor rurale.

3. Contextul istoric al celor mai importante etape ale procesului de reconfigurare a ruralului românesc

Evenimentele istorice, etapele de tranziție și caracteristicile distincte ale rurarului în aceste etape, ne ajută să înțelegem mai bine raportarea pe care trebuie s-o avem față de acesta acum, când suntem într-o nouă etapă evolutivă, marcată de obligativitatea implementării obiectivelor de dezvoltare durabilă.

² Goagea et al. 2013: 7

³ Roman et al. 2004

3.1. Satul tradițional

Noțiunea de „sat tradițional” este echivocă, putând releva realități sociale diferite atât din punct de vedere evolutiv, istoric, cât și geografic, însă însemnătatea ei în acest context este relevantă numai prin prisma deosebirii dintre satul țăranesc și satul post-țăranesc, „deșțărănit”, etapă a ruralității actuale. *„Potrivit acestei separații, înțelegem prin sat tradițional, satul de tip țăranesc, a cărui istorie, în general, tinde să se destructureze la începutul anilor '60 ai secolului al XX-lea.”*⁴

Începutul secolului al XX-lea nu este o perioadă istorică „generoasă” în schimbări pentru satul românesc, dar este necesar a fi punctată pentru o mai bună subliniere a evoluției lumii rurale. Este de punctat însă, reforma agrară din 1921, care a constat în distribuirea către milioane de țărani a unor suprafețe mici de teren (împroprietărirea), aceștia devenind mici proprietari, dar care *„lipsiți de orice mijloace, nu au putut menține vechea producție agricolă”*⁵, fiind astfel nevoiți să înstrăineze loturile primite sau să obțină venituri din alte activități pentru supraviețuire.

Activitatea economică în satele acelor vremuri se rezumă la muncă – producție – consum în limitele nevoilor interne: *„în satul tradițional economia pleacă de la gospodărie și se împlinește în hotarul satului; numai rareori îl trece pentru nevoi mai puțin obișnuite.”*⁶

Recensământul din 1930 arată că aproximativ 80% din populația României trăia în mediul rural. Totuși, starea satului românesc era una precară, fără iluminatul public care era o raritate și fără niciun fel de servicii de salubritate. Locuințele erau modeste, iar iluminatul se făcea cu petrol lampant. Principalele servicii publice ale satului erau: primăria, biserica, școala, postul de jandarmi, uneori dispensarul, înființate, de regulă, la drumurile principale, apoi căminul cultural și cârciuma satului.

3.2. Satul și regimul comunist

3.2.1. Etapa colectivizării (1949-1962) și etapa postcolectivizării (1962-1989)

Procesul de colectivizare derulat între anii 1949 și 1962 a adus importante transformări pentru mediul rural și implicit schimbări în modul tradițional de viață.

Colectivizarea agriculturii este un subiect complex, cu surse diverse și o literatură de specialitate bogată cu privire la această temă, astfel că o abordare exhaustivă este exclusă. Scopul nu este acela de a face aprecieri critice sau de altă natură asupra acelei perioade, ci doar de menționare a rolului marcant în evoluția satului și de subliniere a efectelor asupra dimensiunii economice a mediului rural și, foarte important, asupra mobilității sociale a populației.

Declanșarea colectivizării (1949) s-a făcut pe fondul „fărâmițării” suprafețelor agricole și convingerilor comuniștilor că micile proprietăți sunt nerentabile. Comasarea lor în ferme agricole și exploatarea suprafețelor de teren mari pe care doar statul avea capacitatea să le gestioneze și administreze, era considerată singura soluție.

⁴ Șișestean 2012: 242

⁵ Bold 2017: 10

⁶ Bernea 2006: 154-155

Astfel, anul 1962 aduce o nouă realitate economică în lumea rurală românească, și anume cvasidispariția exploatațiilor agricole private și finalizarea procesului de consolidare a terenurilor în gospodăriile colective.

În paralel erau demarate proiectele de industrializare și urbanizare, fenomene ce au dus la diminuarea populației care trăiește în zonele rurale și din aportul agriculturii la produsul intern brut, din cauza migrației spre orașe a țăranilor care și-au pierdut proprietatea.

Modificările structurale provocate de industrializare, de creșterea orașelor și a centrelor industriale, de progresul tehnic, atrag necesitatea ca în funcție de particularitățile istorice, economice și de alte naturi să se revizuiască concepțiile asupra mediului rural.

3.2.2. Sistemizarea rurală

În anul 1974 Marea Adunare Națională a adoptat legea „privind sistemizarea teritoriului și localităților urbane și rurale”⁷, deși ideea nu era una nouă, ea fiind abordată încă de la începutul anilor '50 în ședințele Partidului Comunist. Se urmărea anularea decalajelor sociale prin uniformizare, prin apropierea treptată a vieții satelor de cea a orașelor.

În fapt, pentru sate, programul a constat în demolarea totală sau parțială a acestora în configurația lor de până atunci și reconstruirea după principiile comuniste de "*făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate...*" prevăzute în Legea privind sistemizarea teritoriului și localităților urbane și rurale adoptată de Marea Adunare Națională în 1974.

Sistemizarea a demarat cu un program de strămutare a țăranilor din mediul rural, ce a avut ca efect o afluență puternică de țărani la orașe. Satele mari erau în procesul de a fi transformate în centre economice și sociale cu caracter urban (Fig. 1), prin construirea de școli, spitale, blocuri și industrie; iar satele mici urmau să fie desființate și transformate în teren agricol.

Fig. 1. Case cu parter și etaj construite în centre agroindustriale în proiectul de sistemizare⁸.

⁷ Legea nr. 58 din 1 noiembrie 1974, publicată în BULETINUL OFICIAL din 1 noiembrie 1974 a fost abrogată prin Decret-lege 1/1989.

⁸ Sursa fotografiei: <http://www.retroalmanah.ro/>

Pentru că aplicarea legii s-a desfășurat greoi, în 1986 s-a dispus accelerarea procesului, însă odată cu evenimentele din 1989 procesul de sistematizare a luat sfârșit. Efectul, însă, pe lângă construirea marilor platforme industriale și construcții zootehnice, a fost și creșterea numărului localităților urbane și a ponderii populației urbane de la 30% cât era în 1965 la 52% din totalul populației în 1989.

3.3. Satul contemporan

3.3.1. Etapa de tranziție (1990-2006) și etapa după aderarea la UE

„Starea actuală a satului românesc este o realitate care vine din trecut, dar care evoluează în permanență sub imperiul cerințelor prezentului și al proiecțiilor de perspectivă.”⁹

După revoluția din 1989, la nivelul satului românesc s-a produs o schimbare de paradigmă. Oamenii și-au primit pământurile înapoi, iar dificultățile economice din perioada de tranziție au făcut ca cel puțin pentru primul deceniu după 1989, *mediul rural și agricultura să fie pentru populația afectată de restructurarea economică o plasă de siguranță, un refugiu.*¹⁰

La începutul secolului al XXI-lea, deschiderea internațională, contactul cu orașul în ascensiune și accentuarea clivajului economic și social dintre sat și oraș, au dus la un sat fără identitate care nu mai poate fi numit nici tradițional, dar pe care ar fi forțat să-l considerăm sat modern, globalizat, urbanizat sau european, deși are câte puțin din toate acestea.

3.3.2. Provocări demografice

Demografia populației satelor a fost influențată de-a lungul timpului de creșterea gradului de urbanizare, de mobilitatea socială și profesională însoțită de o migrație teritorială.¹¹

Pe lângă migrația internă, odată cu aderarea la Uniunea Europeană (anul 2007) s-a intensificat emigrarea internațională, fenomen care a dus la scăderea populației pentru satele românești (Fig. 2), în special a celei de vârstă tânără, cauzând destructurarea piramidei de vârstă și sporirea raportului de dependență demografică.

Dacă în anul 1930 populația rurală reprezenta cca. 80% din totalul populației, în perioada 1930-1992 din cauza exodului rural, populația rurală a scăzut sistematic, iar după anul 1992 raportul s-a răsturnat în favoarea urbanului. În ultimii 30 de ani, raportul dintre urban și rural, cu un urban în continuare predominant, s-a menținut la cote apropiate (Fig. 3). Se evidențiază creșterea interesului pentru zonele rurale și prin urmare necesitatea valorificării potențialului acestora pentru o creștere durabilă.

Chiar dacă migrația de la sat la oraș cunoaște o stagnare, ba chiar, sub efectul pandemiei din ultimii ani, fluxul tradițional de migrație internă rural-urban cunoaște o nouă răsturnare, totuși, dinamica populației rurale este în concordanță cu tendința descrescătoare de la nivel național cauzată de sporul natural negativ, dar și a fenomenului de emigrare internațională, mai ales în rândul tinerilor.

⁹ Popa 2010: 11

¹⁰ Mihalache și Croitoru 2011

¹¹ Trebici 1986: 28

Populația rurală 1930 - 2022

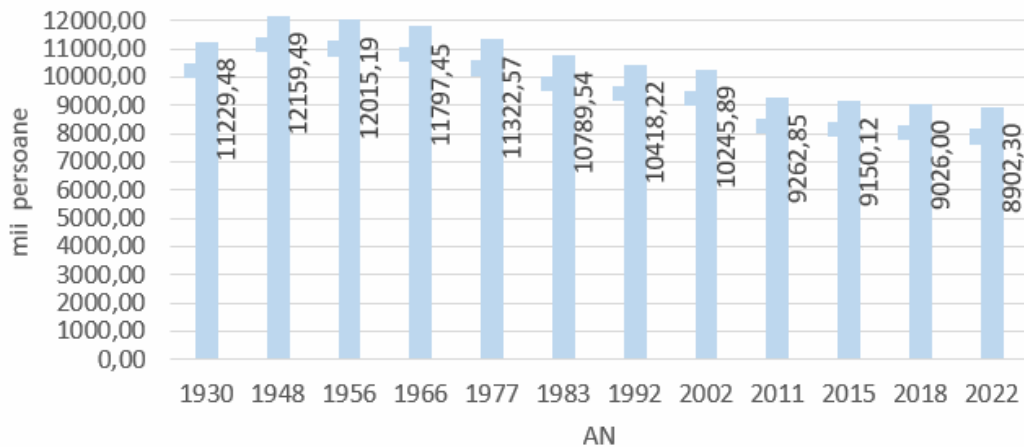

Fig. 2. Dinamica populației rurale 1930 – 2022 (mii persoane)¹².

Structura populației pe medii de rezidență

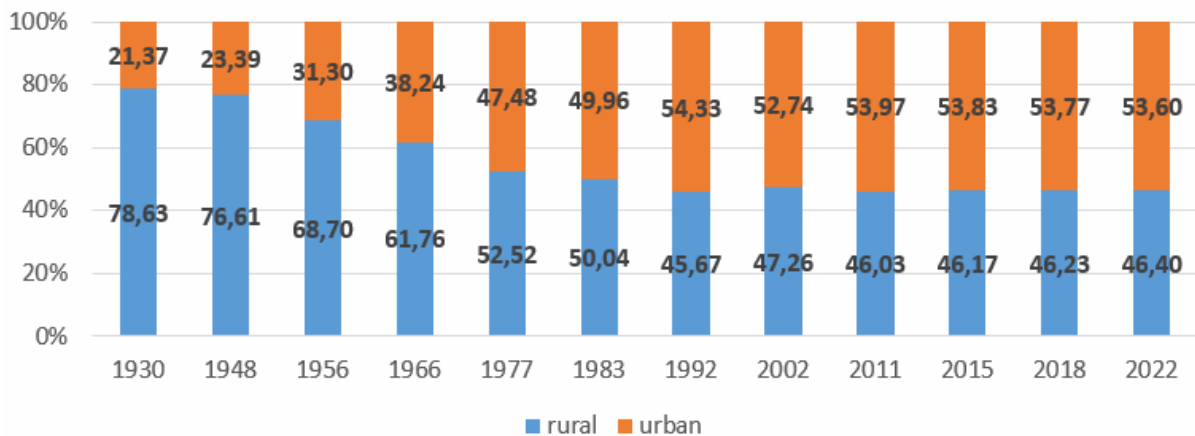

Fig. 3. Raportul dintre urban și rural ¹³.

Drept urmare, structura populațiilor rurale a avut de suferit, iar afectarea pilonului social a condus, inevitabil, la dezechilibrarea celorlalte (economic și de mediu) printr-o înlănțuire vicioasă, sintetizată în Fig. 4. De la scăderea forței de muncă, până la diminuarea interesului „stake-holderilor” pentru aceste zone, acestea sunt manifestări ce conduc în cele din urmă tot la depopulare.

Schimbările recente ale spațiului rural sunt vizibil semnalate de prezența noilor „case mari”. Efectul migrației internaționale, care este în primul rând rurală, dar și a libertății de exprimare, a creșterii economice și a cerințelor turistice sunt „casele făloase” – construcții noi cu gabarit mare (Fig. 5, Fig. 6). Aproape că nu mai există sat în care să nu existe astfel de case care devin astăzi, în mod eronat, „modele” pentru alte case.

În prezent, la nivel de politici și strategii naționale și internaționale, importanța zonelor rurale pare că nu a scăzut, dar în România ele nu sunt neapărat însoțite de o cunoaștere solidă a realității și nici de o implementare adecvată a măsurilor.

¹² Grafic realizat de autor (sursa datelor pentru anii 1930 - 1983: Trebici 1986; pentru datele 1992 - 2022: INS)

¹³ Idem

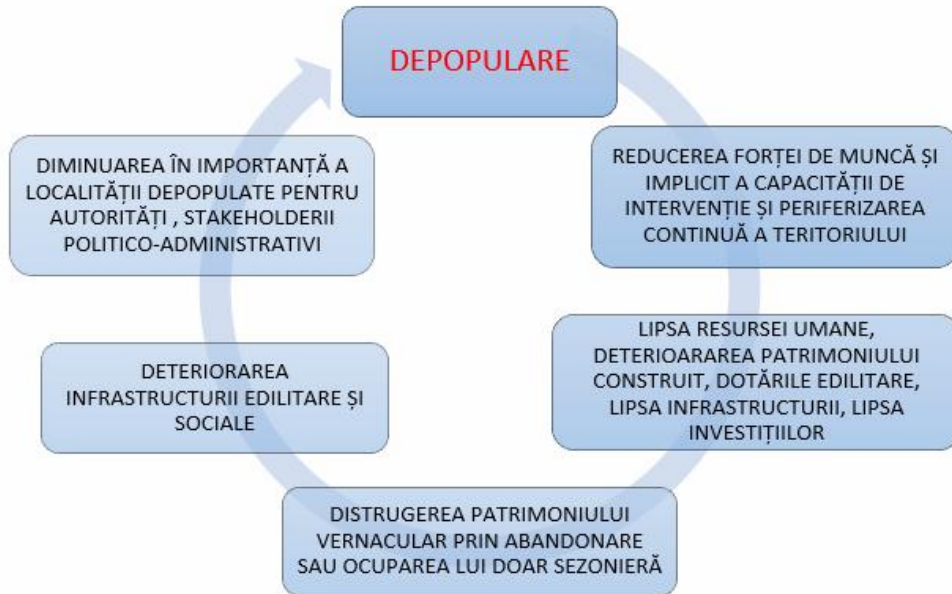

Fig. 4 . Înlănțuirea vicioasă - consecințele fenomenului de depopulare a unui areal asupra evoluției sale teritoriale¹⁴

Fig. 5. Casă nouă – sat Cislău, jud. Buzău¹⁵

Fig. 6. Casă în construcție – sat Gura Bâscei, jud. Buzău¹⁶

Dezvoltarea durabilă a zonelor rurale reprezintă o direcție fundamentală a politicii comunitare ce urmărește dezvoltarea economică echitabilă și echilibrată a zonelor rurale, un nivel înalt de coeziune socială bazat pe o calitate înaltă a vieții și în același timp securitatea protecției mediului.¹⁷

4. Aspecte ale evoluției modului de viață rural

Condițiile economice, sociale, culturale și de mediu ale societății la un moment dat, schițează modul de viață din perspectiva evoluției istorice. Pentru o evidențiere mai

¹⁴ Prelucrare după Cocean *et. al* 2018

¹⁵ Sursa fotografiei: arhiva personală

¹⁶ Sursa fotografiei: arhiva personală

¹⁷ Burja C. și Burja V. 2014

pronunțată a particularității unui mod de viață și pentru anticiparea evoluției acestuia este necesară raportarea la factorii care intervin în alcătuirea modului de viață.

Modul de viață rural tradițional a fost descris de Gânju¹⁸ ca fiind în esență unul de tip gospodăresc, determinat de un cadru de existență bine definit, în care se consumă și se solicită bunuri și de relații exprimând standardul care stabilește felul de organizare al trebuințelor și aspirațiilor în interiorul gospodăriei.

Drept urmare, analiza modului de viață rural implică sublinierea relației dintre condițiile de viață și comportamentele umane, *„a felului în care se organizează viața săteanului în noile condiții, a modificărilor importante produse în mentalitatea locuitorilor în sate, precum și a modului în care evoluează organizarea vieții gospodărești în mediul rural, ca răspuns adecvat la acțiunea unor noi modele socio-economice și culturale, având ca scop modernizarea vieții rurale”*.¹⁹

S-au produs de-a lungul timpului reorganizări la nivelul gospodăriei rurale atât în privința condițiilor de trai, cât și a deprinderilor umane care au susținut diversificarea modului de viață rural, consecință și a dorinței oamenilor de la sate de a trăi o viață modernă civilizată.

Se observă în perioada regimului comunist și imediat după modificări ale notelor dominante în viața oamenilor de la sate, prin înlocuirea activităților agricole tradiționale cu activități din domenii economice, industriale, servicii etc. Devine astfel previzibil că modul de viață rural va înregistra numeroase transformări și metamorfoze calitative în acord cu cerințele unei vieți moderne.

Spre deosebire de perioadele cu industrializare lentă și ritm scăzut de modernizare când gospodăriile reprezentau sursa principală de asigurare a veniturilor necesare existenței, o dată cu accentuarea proceselor de industrializare s-a produs dezvoltarea așezărilor sătești și au apărut noi modele de organizare și folosire a resurselor umane și economice, noi modele de consum și de petrecere a timpului liber, toate conturând un nou mod de viață – modern.²⁰

Dacă la acea vreme noul mod de viață rural era o adaptare la schimbările vremii prin împletirea a două trăsături aparent contradictorii: progresul și tradiția, astăzi problemele sociale din rurarul românesc contrazic previziunile optimiste: de la problema vitală a depopulării, la reducerea forței de muncă și implicit a capacității de intervenție, până la deteriorarea infrastructurii edilitare și sociale și la diminuarea în importanță a localităților depopulate pentru părțile interesate.

„Contribuie” la starea actuală a satului românesc și lipsa unei viziuni pe termen lung, a politiciilor și măsurilor care să țină seama de nevoile specifice și condițiile locale. Îmbătrânirea demografică din zonele rurale (în special cele profund rurale și satele îndepărtate) este dublată de: lipsa accesibilității, de conectivitate redusă, de o infrastructură slab dezvoltată, de investiții în construcții care nu țin cont de structura urbanistică și peisaj și provoacă

¹⁸ Gânju 1990

¹⁹ Gânju 1990: 319

²⁰ Gânju 1990

alterări ireversibile ale acestuia (Fig. 7), de acces limitat la servicii și lipsă de oportunități profesionale.

Fig. 7. Infrastructură precară și construcții dispuse haotic – localitate rurală din jud. Buzău²¹

5. Concluzii

Datele statistice evidențiază declinul demografic din mediul rural, iar impactul depopulării satelor este evident.

Analiza succintă a parcursului istoric al rurarului românesc ne oferă informații despre progresul și regresul acestuia în timp, despre vechile comunități rurale și destrămarea lor, cu o influență majoră asupra dinamicii actuale de dezvoltare a spațiului rural.

Prezentul spațiului rural și al satului românesc este marcat de schimbări rapide, însă orice tranziție atrage după sine atât riscuri, cât și oportunități. Asupra acestor oportunități trebuie să ne axăm pentru revitalizarea satelor. Pentru ca aceste schimbări să nu reprezinte o involuție, o transformare negativă ireversibilă, trebuie acționat acum, prin implementarea soluțiilor adecvate problemelor de mediu în deciziile și acțiunile locale, prin creșterea capacității de adaptare la schimbările sociale și de mediu.

Satul nu are o direcție, se dezvoltă haotic și este necesară o viziune de dezvoltare integrată și axată pe specificitățile locale, pe protecția mediului, pe comunitate, pe plasarea omului în centrul concepțiilor și deciziilor. Satul poate fi alternativa globalizării, poate contribui la atenuarea problemelor de mediu și a schimbărilor climatice, dar pentru aceasta trebuie ajutat, sprijinit, ghidat în procesul de transformare. Satul modern trebuie să fie „smart”, să fie competitiv, să fie accesibil, să fie suport pentru comunitate și în primul rând să se dezvolte eco-durabil prin gestionarea durabilă a relației cu natura „fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi”²².

Pentru a face față provocărilor secolului XXI, schimbarea paradigmei de dezvoltare a spațiului rural românesc în direcția dezvoltării durabile a devenit o necesitate categorică, însă este important de subliniat că, în contextul noii paradigme, dezvoltarea satelor depinde

²¹ Sursă fotografie: arhiva personală

²² WCED 1987

și astăzi de progresul economic și social al întregii societăți, așa cum s-a întâmplat în întreg parcursul lui istoric.

Bibliografie

- Bădescu, G., Ionescu-Heroiu, M., Neagu, M., Taralungă, N., Vrabie, A. (2013), *Evaluarea strategică a PID-urilor, Romania regional development program* Washington, D.C.: World Bank Group, accesibilă la <https://documents1.worldbank.org/curated/en/864381468333036446/pdf/843260WPOROMAN00IDPsoFull0Report0RO.pdf>
- Goagea, C., Goagea, C., Ș, Ghenciulescu, Ș., C, Caciuc, C. (2013), „Introducere: La țară. Ce înseamnă la țară” în *Dincolo de oraș*, editori C. Goagea, C. Goagea, Ș. Ghenciulescu, C. Caciuc, Editura Universitară „Ion Mincu”, București, România, pag. 6-19.
- Roman, T. (2004), „Mutații în mediul rural contemporan”, în *Sociologie economică rurală*, coord. T. Roman, Editura ASE, București, România, pag. 161-90.
- Șișeștean, G. (2012), „Un fragment de viață cotidiană în satul colectivizat din România anilor 1971-1985”, *Revista Română de Sociologie*, 23(3-4), 237-63.
- Bold, I. (2017), „Argumentele trecutului și provocările prezentului”, în *Gospodăria țărănească în economia rurală*, coord. G. Popescu, N. Istudor, Editura ASE, București, România, pag. 7-18.
- Bernea, E. (2006), *Civilizația română sătească*, Editura Vreamea, București, România.
- Popa, N. (2010), „Satul tradițional românesc – resursă de atractivitate turistică”, în *Modele ale specificității regionale - Suport pentru strategiile de valorificare turistică a satelor tradiționale*, coord. G. Ilieș, Presa Universitară Clujeană, Cluj, România, pag. 11-32.
- Mihalache, F., Croitoru, A. (2011), *Mediul rural românesc: evoluții și involuții. Schimbare socială și antreprenoriat*, Editura Expert, București, România.
- Trebici, V. (1986), *Demografie și etnografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, România.
- Coccean, P., Pop, A., Hognogi, G-G., Papp, L., Potra, A-C., David, N. (2018), *Depopularea spațiilor rurale montane. Munții Poiana Ruscă*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, România.
- Burja, C., Burja, V. (2014), *Sustainable development of rural areas: A challenge for Romania*, *Environmental Engineering and Management Journal*, 13(8), 1861-71.
- Gânju, M. (1990), Evoluția modului de viață rural, *Sociologie Românească*, 1(3-4), 319-23.
- Marea Adunare Națională (1974), „Legea nr. 58 din 1 noiembrie 1974 privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale”, *Buletinul oficial*, 135.
- World Commission on Environment and Development, WCED (1987), *Our Common Future (Brundtland Report)*, Oxford University Press, Oxford, Marea Britanie.
- Institutul Național de statistică INS, *Populația la recensământul din anii 1948, 1956, 1966, 1977, 1992 și 2002 – Județe și medii*, disponibilă la <https://insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol1/tabele/t01.pdf>
- Institutul Național de statistică INS, *Anuarul statistic al României 2018*, disponibil la https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ro_0.pdf

Primit: 21 august 2022; Acceptat: 14 septembrie 2022

Articol distribuit sub licență „Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License” (CC BY-NC-ND)

